

№ 47 (544)
Снежань 2014 года

Краязнаўчая газета

Выдаецца з красавіка 2003 года

bfk.by

У нумары:

- ☞ **Загадка: адкуль назва вёсак Карашава і Асошнікі? –** стар. 2
- ☞ **Ушанаванне: па Іване Чыгрынаве «плача ў небе жораў» –** стар. 3
- ☞ **Царкоўнае краязнаўства: Антушоўскі касцёл –** стар. 6

17 снежня – юбілей беларускага кіно

На здымках тэлефільма «Чаму ж нам не пець!..» (1968 г.), дзе выконваліся апрацоўкі беларускага фальклору

На тым тыдні...

✓ 5 снежня ў Археалагічным музеі, філіяле Музея гісторыі горада Мінска, адкрылася **выстаўка «Доблесць і слава: даспехі і ўзбраенне XVI – XVII стст.»** са збору майстра па вырабе даспехаў Сяргея Нурматава.

На выстаўцы прадстаўленыя рэканструкцыі больш чым дзесяці камплектаў даспехаў пехацінцаў і кавалерыстаў, а таксама латныя сабатыны «Мядзведжая лапа» і «Каровіна морда», латныя рукавіцы, шлемы сапёраў і аркебузіраў, рапіра «Папенхаймер», гусарская шабля, кінжал «Міласэрнасць», гатычныя шастапёры, чаканы і іншыя дэталі вайсковага рышгунку XVI – XVII стст.

Выстаўку можна наведаць да 1 сакавіка.

✓ 9 снежня, у Дзень нараджэння М. Багдановіча, кветкі да помніка паэту ўсклалі яго ўнучатая пляменніца Вольга Дашкоўская, паэт Навум Гальпяровіч, старшыня Беларускага фонду культуры Уладзімір Гілеп ды іншыя. Увечары ў Літаратурным музеі Максіма Багдановіча адкрылася **выстаўка «Дыяменты памяці»** і адбылася **вечарына «3 глебы на прастор прабіцца»**, у якой ўзялі ўдзел вядомыя архівісты, літаратуразнаўцы, паэты, музыкі, даследчыкі творчасці паэта.

Да нашага часу захавана

лася няшмат рэчаў, звязаных з жыццём і творчасцю Максіма Багдановіча, амаль не засталася арыгінальных рукапісаў творцы, прыжыццёвых выданняў зборніка «Вянок». Таму кожная новая знаходка ў багдановічазнаўстве – значная падзея, а 2014 год быў асабліва на іх багаты.

✓ 9 снежня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася **прэзентацыя кнігі «Аб прародным праве» Іахіма Літара Храптовіча**, апошняга канцлера Вялікага Княства Літоўскага, арганізаваная з удзелам Пасольства Літоўскай Рэспублікі ў Рэспубліцы Беларусь. Выданне, што пабачыла свет у выдавецтве «SANTARA» ў Літве, падрыхтаванае на беларускай, літоўскай і польскай мовах. Аўтар уводзінаў, польскі гісторык Кшыштаф Трапкі, прадставіў працу І. Храптовіча як сімвалічны тэстамент былога канцлера ВКЛ.

✓ 10 снежня ў Літаратурным музеі Пётруся Броўкі адбылася чарговая сустрэча «**Літаратурная серада: 2014**». Як ужо ведаюць нашыя чытачы, гэта сумесны праект музея і партала «Техтура.by», мэта якога – папулярызацыя беларускай і замежнай літаратуры, а таксама знаёмства чытачоў з сучаснымі аўтарамі.

✓ 10 снежня ў Інстытуце культуры Беларусі адбыўся **рэспубліканскі семінар «Тра-**

дыцыйны беларускі касцюм у прасторы і часе: пытанні рэканструкцыі і стылізацыі» для спецыялістаў па традыцыйнай культуры абласных метадычных цэнтраў, цэнтраў рамёстваў, клубных устаноў і музеяў.

Пад час мерапрыемства былі разгледжаныя магчымасці выяўлення, даследавання, захавання і рэканструкцыі традыцыйных строяў, а таксама іх выкарыстання ў сучасных сцэнічных і іншых стылізацыях.

✓ 11 снежня ў Нацыянальнай бібліятэцы Беларусі адбылася **прэзентацыя кнігі «Калекцыянер»**, што выйшла ў Выдавецкім доме «Звязда». У кнізе змешчаныя артыкулы па беларускай нумізматыцы, картаграфіі, баністыцы, філатэліі пачынаючы са старажытных часоў і да нашых дзён. Аўтары выдання – калекцыянеры з Беларусі, Польшчы, Літвы, Вялікабрытаніі, ЗША, якіх аб'яднала цікавасць да калекцыйных пошукаў, звязаных з Беларуссю і Вялікім Княствам Літоўскім.

✓ 12 снежня ў Мінску адбыўся **канцэрт лаўрэатаў Міжнароднага фестывалю народнай музыкі «Звіняць цымбалы і гармонік»** (аўтар праекта – Тадэуш Стружэцкі). Сярод удзельнікаў былі выступоўцы з розных рэгіёнаў Беларусі: Міхась Слізкі (г. Мінск), Міхась Папруга (г. Беразіно), фальклорны ансамбль «Крупіцкія музыкі» (в. Крупіца Мінскага раёна), ансамбль народнай музыкі

«Паазер'е» (г. Паставы) ды інш. Пад час канцэрта працавала фотавыстаўка аб фестывалі і выстаўка-продаж сувенірнай прадукцыі Пастаўскага Дома рамёстваў, Маладзечанскай фабрыкі мастацкіх вырабаў ВФК.

✓ 12 снежня ў магілёўскім грамадскім цэнтры «Кола сяброў» адбылася **прэзентацыя кнігі Таццяны Барысік «Жанчына і леапарт»**, што выйшла сёлета ў выдавецтве «Кнігазбор» у серыі «Кнігарня пісьменніка».

Большасць сюжэтаў, выкарыстаных у кнізе, узятыя з паўсядзённага жыцця. Беларуская правінцыя на мяжы тысячагоддзяў, праблемы і радасці сучасных вяскоўцаў і гараджанаў, уся гама чалавечых пачуццяў знаходзяць сваё адлюстраванне ў аповяданнях пісьменніцы.

✓ 15 снежня ў Нацыянальным гістарычным музеі адкрылася **выстаўка твораў мастака**

Яўгена Ждана і яго вучня Аляксандра Рашэтнікава «Грані натхнення».

Я. Ждан – заслужаны дзеяч культуры Беларусі, першы лаўрэат прэміі «За духоўнае адраджэнне» Рэспублікі Беларусь, уладальнік ордэна Францыска Скарыны. Выстаўка прымеркаваная да 55-годдзя творчай дзейнасці мастака, на ёй прадстаўленыя лепшыя яго працы: сцэнічныя эскізы да спектакляў, творы на гістарычную тэматыку, партрэты родных, а таксама працы яго вучня, мастака-аматара Аляксандра Рашэтнікава.

Цягам усяго жыцця А. Рашэтнікаў шмат падарожнічаў, пад час паездак рабіў замалёўкі, што потым ператварыліся ў эскізы будучых працаў. У яго карцінах закранутыя розныя тэмы: славетныя асобы беларускай гісторыі, дзяржаўныя дзеячы, сялянскі побыт і інш.

Сябры! Не забудзьцеся, што ідзе падпіска на 2015 год. Будзьма разам!

падпісныя індэкссы: індывідуальны - 63320
ведамасны - 633202

Я нарадзілася ў вёсцы Карашава былога Скідзельскага, а цяпер Гродзенскага раёна. Жыву на Сморгоншчыне, але пра вёску сваю не забываюся, часта ўспамінаю яе і дзецям раскажваю.

Дзве назвы вёскі – афіцыйная і гістарычная

Вёска Карашава не адна, ёсць яшчэ Карашава ў Шчучынскім раёне. Я прачытала кнігу Сяргея Токця і Мікалая Дзелянкоўскага «Скідзель і яго ваколліцы. Жывая гісторыя» («Тэхналогія», 2014). Гэта вельмі добрае выданне, тут выкарыстаныя архіўныя матэрыялы, успаміны, розныя дакументы, ды і сама кніга важкая, амаль чатырыста старонак. Там напісана, што існавала Вялікае і Малое Карашава, адна з гэтых вёсак стала называцца Белякоўшчынай. Карашава – гэта афіцыйная назва нашай вёскі, а ў ваколліцы ўсе называюць яе Асошнікі. Увесь час было так, яшчэ мае бацькі гэта памяталі.

Я і думала: адкуль Асошнікі? Лічыла, што ад слова «саха». Асошнік – гэта ча-

стка сахі. А ў кнізе «Скідзель» было растлумачанае значэнне слова «асочнікі» (стар. 13): «Асочнікі – гэта служылае дзяржаўнае сялянства, галоўным абавязкам якога выступала ахова лясоў вялікага князя». Прачытаўшы гэта, падумала: а можа, і ўзялі людзі гэтае слова (яшчэ ў XVI стагоддзі), проста змяніўшы літару «ч» на «ш»? Можа, у нашай вёсцы жылі такія служылыя людзі. Сама я ў маленстве чула (я з 1935 года), што ў лесе спускалі з соснаў смалу, рабілі надрэзы – і смала сцякала. Я бачыла такія меткі на дрэвах, з застылымі цвёрдымі жоўтымі слязінамі. Людзі, што займаліся гэтым, называліся «адсочнікамі».

Але чаму Карашава? Раз ёсць такая назва, то, пэўна, яна паходзіць ад нейкага слова. Чаму адно Карашава перайменавалі ў Белякоўшчыну, што там было белае? Пакуль што мне гэта невядома.

Імя маёй вёскі

Сенажаць Ліскава і ўспаміны з дзяцінства

Каля нас была і ёсць вёска Гліняны, нават наш сельсавет называўся Глінянскі. Тут, напэўна, усё ясна: назва паходзіць ад слова «гліна» – бо там і праўда гліністае месца, вада застоіва-лася, заўсёды гразка было. А ў нашай вёсцы пясчак, тут суха і зямля была неўрадлівая, расло нізкае рэдзенькае збожжа, умалоты слабыя. У той час былі хутары, а сенажаць нарэзвалі палоскамі. Кожны меў такую палоску для сенакосу: адныя зусім вузкую, у два пракосы, а ў іншых была крыху шырэйшая. Сама гэтая сенажаць мела назву Ліскава. У куточку было возера, а вакол дрыгва. Сёлета я была там, бачыла, што возера зусім зарасло. Да яго не падыходзілі блізка, бо дрыгва моцна ўгіналася, аж выступала вада.

Як мне помніцца з дзяцінства, раней, калі абмалоцяць лён, то талакой звозілі яго на гэтае Ліскава. Пазначалі рознымі спосабамі кулі (які чый), прарэзвалі вялікую дзірку, ачышчаную ад расліннасці, і запіхвалі туды лён. Мы, малыя, з цікавасцю назіралі, але нас вельмі блізка не падпускалі. Колькі ні запіхваюць, лён недзе дзяецца, мужчыны падпыхвалі яго жэрдкамі пад дрыгву. Калі ўвесь лён схваецца ў вадзе, паверх клалі жэрдкі, на іх – выразаную дзярніну, і лён знаходзіўся так пэўны час. А потым гэтак жа талакой лён выцягвалі. Ён сам падплываў наверх да гэтай дзіркі, мужчыны цягалі яго, а жанкі пазнавалі свае кулі, складвалі ў купкі на сваіх палосках і расцілалі лён там. Як гэта прыгожа выглядала, словаў няма. Так лён сушыўся, і не проста сушыўся, а, як казалі, «адлежваўся».

Я хацела б запытацца ў чытачоў «Краязнаўчай газеты», ці не будзе нехта з іх ведаць, адкуль пайшлі назвы вёсак Карашава і Асошнікі. А магчыма, знойдзецца і навуковец, які здолее гэта патлумачыць.

Яўгенія КУМБІЧ,
в. Сялец Сморгонскага раёна

1812 – 2014: «Каладзееўскія чытанні» ў Барысаве

Пяты раз Барысаў прымаў канферэнцыю, якая ўжо трывала заваявала рэпутацыю выдатнай пляцоўкі для абмеркавання гістарычных пытанняў, звязаных з напалеонаўскімі войнамі. Падкрэслім, што ініцыятарам і непасрэдным месцам правядзення сустрэчы з'яўляецца Барысавская цэнтральная раённая бібліятэка імя Івана Каладзеева. Адсюль і такая назва чытанняў. Сёлета якраз споўнілася 155 гадоў з дня нараджэння Каладзеева, добра вядомай у Беларусі асобы. Калекцыянер і краязнаўца, І. Каладзееў пакінуў па сабе значную спадчыну (яго славіць бібліятэка часткова захавалася і знаходзіцца цяпер у Мінску і Маскве).

Праграма чытанняў была дужа шматбацьцальнай. У горад на Бярэзіне мусілі сабрацца шматлікія навукоўцы, але, на жаль, усё прайшло больш сціпла. Парозных прычынах у канферэнцыі не ўзялі ўдзел шэраг спецыялістаў, а іх даклады, у лепшым выпадку, проста зачыталі перад удзельнікамі (сярод іх такія вядомыя гісторыкі,

як І. Груцо, М. Плавінскі, В. Кошман). Не з'явіўся ў Барысаве і даследчык эпохі Жэрэма Бакур з Цэнтра напалеонаўскіх даследаванняў (Францыя), які працягвае справу свайго бацькі Фернана Бакура – вывучае месца пераправы Вялікага войска праз Бярэзіну ў 1812 г. У свой час прафесар Ф. Бакур усталяваў помнік на Брылёўскім полі і

стаў аўтарам даследавання пад назвай «Бярэзіна. Ваенная перамога» (выдадзена пасмяротна ў 2006 г.).

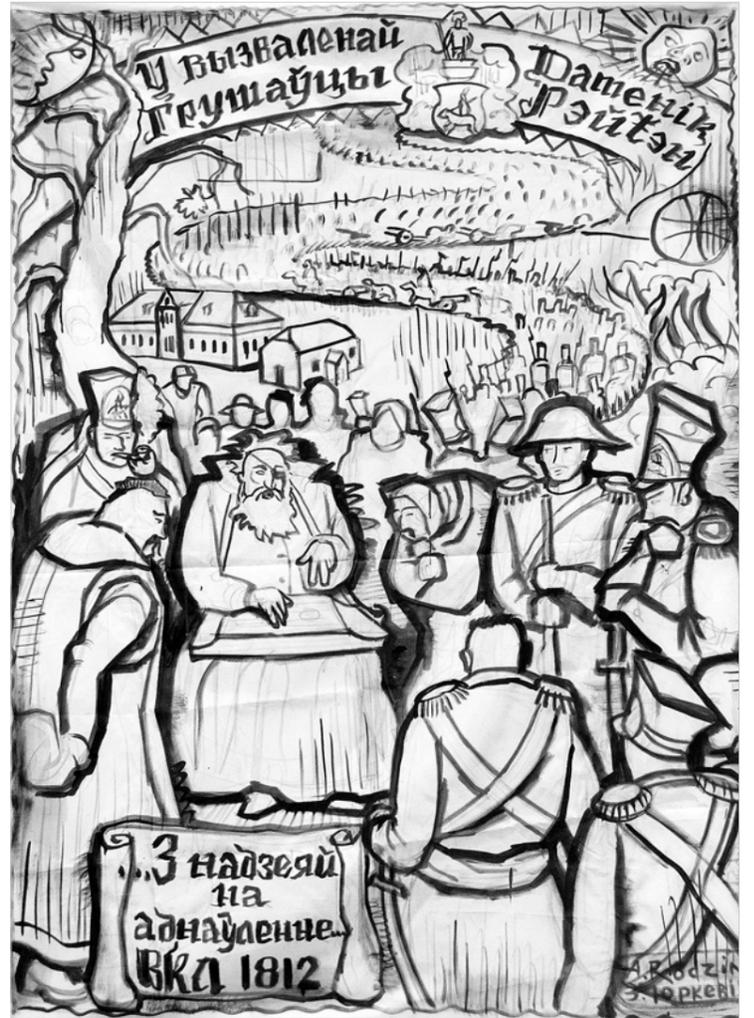
Такім чынам, кола асобаў, што сабраліся на канферэнцыі, было не дужа шырокім, але гэта дазволіла засяродзіцца на канкрэтных тэмах.

Напрыклад, госць з далёкага Іркуцка А. Ануфрыеў у канцы свайго дакладу прапанаваў аздобіць ваенныя казармы ў Барысаве мемарыяльнай дошкай у гонар слаўных іркуцкіх гусараў, што да рэвалюцый кватаравалі ў горадзе і аддана служылі «Богу, Цару і Айчыне»...

Вельмі цікавыя матэрыялы былі прысвечаныя археалагічным знаходкам у наваколлях Барысаве, зробленыя аматарамі «метала-дэтэктарнага пошуку» (а прасцей, чорнымі археолагамі). Прагучаў і змястоўны даклад Г. Кірэвай пра кнігі і рукапісы з бібліятэкі Каладзеева ў фондах Нацыянальнай бібліятэкі Беларусі.

«Каладзееўскія чытанні» таксама сталі дадатковай магчымасцю, каб узяць пытанне пра забытых герояў напалеонаўскіх войнаў – братоў Станіслава і Дамініка Рэйтанаў, якім былі прысвечаныя два асобныя даклады. Так, менавіта тых Рэйтанаў, чый дзядзька, славіты Тадэвуш, калісьці клаўся на падлогу і крычаў: «*Тапчыце мяне, але не тапчыце Бацькаўшчыну*». Абодва пляменнікі бралі ўдзел у вайне на баку Банапарта.

Станіслаў Рэйтан, паручнік драгунскага расійскага палка ў адстаўцы, як толькі Бацькаўшчына паклікала сваіх сыноў пад харугвы новастворанага літоўскага войска, уступіў у 20-ы ўланскі полк, куды камісарам быў прызначаны палчнік Т. Рэйтана па сейме 1773 г. – Станіслаў Вагусэвіч-Мінькоўскі. Вайна для

«Дамінік Рэйтан у вызваленай Грушаўцы»
(мастак Алесь Родзін)

Станіслава скончылася даволі хутка, бо неўзабаве, хворым, ён патрапіў у расійскі палон.

Малодшы брат Станіслава Дамінік яшчэ раней уступіў у войска Напалеона, і пад час «Рускай кампаніі 1812 г.» ужо служыў пры Генеральным штабе ад'ютант-капітанам. Вайсковую службу Дамінік завяршыў пасля адрачэння Напалеона ад трона, падпалкоўнікам Генштаба, з атрыманымі за адвагу крыжамі.

Дарэчы, 1812 г. паклікаў на гістарычную сцэну яшчэ аднаго героя сейма 1773 г., Самойлу Корсака, былога наваградскага пасла, неадступнага таварыша Рэйтана і Ба-

гушэвіча. С. Корсак – палкоўнік літоўскай кавалерыі, чалец найвышэйшай Рады ВКЛ пад час паўстання 1794 г., доўгія 18 гадоў туляўся па чужыне, перш чым змог вярнуцца на Бацькаўшчыну.

Завяршыліся чытанні экскурсіям у адноўленым нядаўна доме-сядзібе І. Каладзеева і праглядам фільма з тэндэнцыйнай назвай «1812. Першая Айчынная вайна».

Зміцер ЮРКЕВІЧ,
арт-суполка
імя Т. Рэйтана,
Анатоль СЦЕБУРАКА,
кандыдат
гістарычных навук

Ківер 17 уланскага літоўскага палка

Наш календар

Народны пісьменнік Беларусі **Іван ЧЫГРЫНАЎ** нарадзіўся 21 снежня 1934 г. у вёсцы Вялікі Бор Касцюковіцкага раёна. Ён працягнуў справу Кузьмы Чорнага, Івана Мележа, Васіля Быкава ў стварэнні народнага эпосу, які дакладна выяўляе нацыянальную душу беларусаў, іх менталітэт. Гэта быў таленавіты, самаадданы, неардынарны мастак слова, аўтар шматлікіх мастацкіх і публіцыстычных твораў. І. Чыгрынаў грунтоўна выпісаў Беларусь і беларусаў у віры розных падзеяў. Яго героі адначасова звычайныя і незвычайныя людзі, такіх мы сустракаем у паўсядзённым жыцці, з імі мы жывем побач – дарослыя і дзеці, сяляне і гарадскія жыхары, гістарычныя постаці і героі Вялікай Айчыннай вайны, якімі нельга не захапляцца, не суперажываць, бо яны «жывыя», натуральныя.

Гадаваўся будучы пісьменнік у руплівай сялянскай сям'і: бацька – старшыня сельсавета, маці – працаўніца-калгасніца. Пазней ён з вялікай удзячнасцю ўспамінаў маці Хадоску Ігнатаўну, на плечы якой клаўся ўвесь цяжар па выхаванні дзяцей (у сям'і іх было восем). Вялікі ўплыў на станаўленне яго светапогляду аказаў нацыянальна свядомы дзед Ігнат Міхайлавіч Кажанаў. Дзяцінства Івана Гаўрылавіча, як і многіх пісьменнікаў «філалагічнага» пакалення, было апалена вайной. Потым перажытае таленавіта адлюстраванае ім у апавя-

даннях ды раманах. Сам мастак слова так акрэсліў месца вайны ў сваёй біяграфіі: «У вайну хапіла ўсім – і дарослым, і дзецям... На вайну прыпала толькі тры няпоўныя гады майго жыцця, але якраз яна стала галоўнай падзеяй, якая вызначыла на доўгі час маю творчасць».

Дарога да ведаў пачалася яшчэ ў даваенны час: у 1940 г. пайшоў у першы клас Вялікаборскай сямігодкі. Акупацыя перапыніла вучобу, але пасля вызвалення Магілёўшчыны ад фашыстаў будучы пісьменнік зноў сеў за школьную парту, і ў 1949 г. паспяхова скончыў сямігодку. Далей вучыцца ў Саматэвіцкай сярэдняй школе. Яшчэ ў школе юнак захапіўся літаратурай, пачаў сам пісаць вершы, таму невыпадкова, што жыццёвы шлях прывёў яго на аддзяленне журналістыкі філфака БДУ.

Пасля вучобы ва ўніверсітэце Іван Гаўрылавіч працаваў у рэдакцыях выдавецтва «Навука і тэхніка» АН Беларусі, часопіса «Полымя», працягнуў час быў на кіроўных пасадах у Саюзе пісьменнікаў Беларусі, у складзе дэлегацыі Беларусі ўдзельнічаў у працы XXXIII сесіі Генеральнай Асамблеі ААН (1978 г.), з 1987 г. – старшыня праўлення Беларускага фонду культуры, у 1988 г. абіраецца дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР, з 1989-га – галоўны рэдактар часопіса «Спадчына».

Паводле трох раманаў («Плач перапёлкі», «Апраўданне крыві», «Свае і чужыны») у 1991 г. на кінастудыі «Беларусьфільм» рэжысёр Ігар Дабралюбаў зняў шматсерыйны тэлевізійны фільм «Плач перапёлкі». І. Чыгрынаў выявіў сябе як таленавіты драматург – ён аўтар п'есаў «Следчая справа Вашчылы», «Чалавек з мядзведжым тварам», «Звон – не малітва», «Толькі мёртвыя не вяртаюцца», «Прымак» ды іншыя, і як перакладчык «Слова пра паход Ігара-

жыны») у 1991 г. на кінастудыі «Беларусьфільм» рэжысёр Ігар Дабралюбаў зняў шматсерыйны тэлевізійны фільм «Плач перапёлкі». І. Чыгрынаў выявіў сябе як таленавіты драматург – ён аўтар п'есаў «Следчая справа Вашчылы», «Чалавек з мядзведжым тварам», «Звон – не малітва», «Толькі мёртвыя не вяртаюцца», «Прымак» ды іншыя, і як перакладчык «Слова пра паход Ігара-

вы». Уся творчасць пісьменніка – гэта філасофскія развагі над гістарычным вопытам беларускага народа, дзе выяўляецца духоўны стрыжань – ідэя нацыянальнага аднаўлення.

І. Чыгрынаў лаўрэат Дзяржаўнай прэміі БССР (1974 г.), у 1994 г. атрымаў званне Народны пісьменнік Беларусі. Ганаровы грамадзянін горада Касцюковічы.

Іван Гаўрылавіч пражыў цікавае, змястоўнае і адначасова няпростое жыццё. Пасля чарнобыльскай катастрофы ў 1986 г. родны кутчак І. Чыгрынава быў атручаны радыяцыяй, што прынесла незагойную рану ў сэрца пісьменніка. Зямляк Алесь Пісьмянкоў прысвяціў старэйшаму калегу верш «Вялікі Бор», у якім выяўляецца трагедыя спактаванай беларускай зямлі:

*Над Вялікім Борам –
Над вялікім горам
Плача ў небе жораў.
Над палын-травой,
Над зямлёй сівой
Плач праносіць свой.*

Урэшце, найлепей пра пісьменніка скажа ягоная творчасць. Таму давайце яшчэ раз і яшчэ разгорнем кнігу Івана Чыгрынава ды і перачытаем. Каб адкрыць для сябе штосьці новае.

*Падрыхтаваў Лявон ПАЛЬСКИ
На фота Анатоля КАЛЯДЫ:
Іван Чыгрынаў, 1980-я гг.*

Па маіх назіраннях, сучасная моладзь не скажаць што з аб'яка-васцю, але не вельмі паважліва ставіцца да мінулага свайго краю. Зараз іх ужо не так цікавіць, хто, калі і што зрабіў для таго, каб мы мелі мір і спакой у нашай краіне.

Ці танце сучасная моладзь? Так, танцуе. Але збольшага – не беларускія народныя, а замежныя, чужыя танцы, якія лічацца «моднымі», «суперскімі».

Я не хачу сцвярджаць, што замежныя танцы горшыя за нашыя. Але ж сучасныя танцы мала нясуць у сабе таго сэнсу, які ўкладвалі нашыя продкі ў старадаўні танец. Тады для іх мелі значэнне крокі (рухі ног) ці ўздым рук, тупанне нагамі на месцы ці прасоўванне гуртам па коле.

А ці шмат мы ведаем танцаў, што існавалі ў нашых продкаў і дайшлі да нас? Колішні танец – гэта цуд! Народны танец – жыццё, з якім нельга расстацца. Я даведлася, што беларускі аўтэнтчны танец складаўся на працягу гісторыі фармавання беларускага народа і яго культуры, таму і гляджу на яго іншымі вачыма. І мне здаецца, што хлопцы і дзяўчаты не павінны ўпускаць гэтую мастацкую прыгажосць.

Асабліва ўпэўнілася ў гэтым, калі мне пашчас-

ціла дакрануцца да народнай харэаграфіі на практыцы. Атрымалася гэта неяк нечакана. Нам, студэнтам трэцяга года навучання ў Беларускім дзяржаўным універсітэце культуры і мастацтваў на факультэце інфармацыйна-дакументных камунікацый прапанавалі дысцыпліну па выбары, і я выршыла пайсці на «Побытавы танец». Запісаліся амаль 30 чалавек, і ніхто з іх пасля не пашкадаваў аб гэтым, нягледзячы на вялізныя патрабаванні з боку выкладчыка. А выкладаў у нас Мікалай Аляксеевіч Козенка, прозвішча якога тады для нас было невядомае. На першым занятку, пад час знаёмства, ён сказаў, што з'яўляецца выкладчыкам кафедры этналогіі і фальклору, мае дачыненне да фальклорных фестываляў, а калі некаму будзе цікава, можна зазірнуць у энцыклапедыю «Беларускі фальклор». Што я і зрабіла, бо не пра кожнага выкладчыка ў энцыклапедыі можна знайсці звесткі. Аказалася, што наш выкладчык – вядомая асоба ў краіне: даследчык харэаграфічнай спадчыны бела-

русаў, навуковы і мастацкі кіраўнік рэспубліканскіх фестывальных праектаў, аўтар шматлікіх кніг, зборнікаў па народнай харэаграфіі, музыцы, энцыклапедычных артыкулаў, раздзелаў у манаграфіях, відэафільмаў.

Пад кіраўніцтвам выкладчыка за невялікую колькасць гадзінаў студэнты вывучалі «абавязковы рэпертуар» – танцы розных жанраў. Сярод іх пераважалі парныя: «Лявоніха», «Грачанікі», «Пцічкі», «Падыспань», «Ночка», «Картузэ», «Мальвіна», «Матылёк», «Верабей», і іншыя. За сваімі некалькі танцаў тройкамі – «Лявоніху», «Кракавяк», развучылі і з задавальненнем выконвалі гульнявы карагод «Проса» («А мы проса сеялі»). Вяршыняй нашага майстэрства (наколькі нам гэта ўдалося) было выкананне «Полькі з камандамі» – вельмі цікавы парна-гуртавы шматфігурны танец, пабудаваны на кроку полькі «Скакуха». Усе гэтыя ды іншыя танцы мы паказвалі на заліку.

Акрамя рэпертуару, які быў прапанаваны на-

шым выкладчыкам, студэнты на залік прадстаўлялі танцы з сваіх родных мясцінаў. Але цікава тое, што трэба было не толькі паказаць, а вывучыць танец кожнага студэнта і разам з усімі станчыць яго. У нас ёсць шмат народных старадаўніх танцаў, большасць з якіх блізкія па назвах, але ў кожным мястэчку яны свае, выконваюцца па-рознаму, маюць своеасаблівую структуру, напаўненне, тэхніку і г.д.

На Беларусі захаваліся і танцы абрадавыя. Пра адзін з іх я даведлася ад сваёй бабулі Веры Міхайлаўны Шыдлоўскай, якая нарадзілася ў 1924 годзе ў вёсцы Млэхавы Барысаўскага раёна. Бабуля назвала мяне танец «Зямлі і Сонцу». Гэта дастаткова сімвалічная назва, і зараз я растлумачу чаму. Гэты танец выконвалі маладыя дзяўчаты (сімвал урадлівасці) на полі, калі надыходзіў час сеяць бульбу ці жыта. Пад час танца дзяўчаты «ўздымалі рукі да сонейка – каб яно давала сваё цяпло і праз вось гэтыя маладыя ручкі, якія будуць апрацоўваць зямельку, каб тая

ўрадзіла багатым ураджаем». Выконвалі танец на падскоках, крыху падобных на рухі «Полькі». Танцавалі жвава і энергічна, каб паказаць зямлі і сонцу, што «калі будзе засейвацца зямелька бульбай ці жытам, дзяўчаты не будуць працаваць марудна, а хутка, з радасцю і ўдзячнасцю». Танец «Зямлі і Сонцу», які аднавілі з бабуляй, я развучыла са студэнтамі і паказала на заліку.

«Справаздачыцца» нам дапамагалі музыкі – ансамбль студэнтаў пятага курса кафедры этналогіі і фальклору пад кіраўніцтвам выкладчыка-канцэртмайстра Вячаслава Красуліна.

На заліку вельмі хваляваліся. Па-першае, таму, што такі творчы паказ на факультэце адбыўся ўпершыню; па-другое, на залік былі запрошаныя дэкан нашага факультэта Мікалай Яцэвіч і яго намесніца Галіна Друк. Сярод гасцей былі таксама выкладчыкі іншых кафедраў, прысутнічалі прафесары Аляксей Рагуля, Энгельс Дарашэвіч.

Прайшло колькі часу пасля заліку, а я часта ўспамінаю ўрокі беларускага народнага танца з удзячнасцю!

*Анастасія ПЛЯЦЭВІЧ,
студэнтка БДУ
культуры
і мастацтваў*

Беларускія танцы ва ўніверсітэце

Сто гадоў таму ў сусветнай гісторыі адбылася падзея, што захапіла ў вір баявых дзеянняў ледзь не палову свету, прывяла да развалу магутных імперыяў і, як вынік, да хвалі рэвалюцыяў, – Першая сусветная вайна. Вайна, у якой упершыню прымянілі хімічную зброю, у якой маштабна выкарыстоўваліся танкі і авіяцыя, вайна, якая забрала велізарную колькасць чалавечых ахвяраў.

Адной з ахвяраў гэтай бязлітаснай і крывавай вайны стаў і князь Мікалай Вацлаў Радзівіл, уладальнік маёнтка ў Кухцічах, муж вядомай асветніцы і мецэнаткі Магдалены Радзівіл. У маладосці князь Мікалай адзначыўся ва ўспамінах сучаснікаў як герой-ваяка: ён прайшоў англа-бурскую, руска-японскую і балканскія войны. Шлюб з Марыяй Магдаленай Красінскай з роду Завішаў у многім змяніў яго, князь Радзівіл прыкіпеў душой не толькі да жонкі, але і да нашых мясцінаў.

Пажаніліся Мікалай і Магдалена ў 1906 годзе, прыехалі жыць у Кухці-

чы, дзе заняліся гаспадаркай – і пасляхова. Мікалай арганізаваў гандаль лесам, для чаго пабудоваў чыгунку Верайцы – Градзянка, што існуе і па сённяшні дзень. Магдалена займалася дабрачыннай выдавецкай дзейнас-

цю, адкрывала школы, будавала храмы. Багаце і розум, прадпрымальніцкі талент і высокая нацыянальная свядомасць пары далі б яшчэ большы плён, калі б не гэтая вайна. 30 лістапада 1914 года князь Радзівіл

загінуў ва Усходняй Прусіі, і яго апошнім прытулкам стала ўсыпальніца храма ў Кухцічах. Пазней, пасля Вялікай Айчыннай вайны, пры перабудове царквы на падстанцыю магілу ўскрылі і разабавалі, а тое, што засталася, проста зацэмантавалі.

Ці ведаеце вы, паважаныя чытачы, дзе знаходзіцца прах князя Мікалая Радзівіла? Нават калі хто адкажа – «не», не верце, бо кальвінскі збор у пасёлку Першамайскім ведаюць усе. Прыкра толькі, што нават звычайную шпальду на месцы яго пахавання мы зрабіць не можам. Ці не хочам?

Летам мы былі сведкамі інфармацыйнай кампаніі, што разгарнулася з нагоды 100-годдзя пачатку Першай сусветнай вайны. З газетаў, з тэлевізійных праграмаў, з інтэрнэту мы шмат даведаліся, але звесткі гэтыя нібыта пра нейкую чужую далёкую вайну і нас амаль не закранаюць.

А гісторыя – наша, крэўная, безыменная – вось яна, побач, залітая ў цэмент...

*Вольга ВІАЛЕНЦІЙ,
загадчык аддзела бібліятэчнага
маркетынгу Уздзенскай ЦРБ імя П. Труса
Фота Алеся САЧАНКІ*

У акопах на беразе Нарачанкі

(Заканчэнне. Пачатак у № 46)

Шлюб дзеншчыка

У Першую сусветную вайну многіх мужчынаў у нашым краі мабілізавалі ў расійскую армію, і многія з іх аказаліся ў акопах блізка ад сваіх вёсак. Яны ваявалі фактычна за родныя вёскі і за сваю зямлю. Дзяцюк з вёскі Каралеўцы Якуб Занкавіч быў пісьменны і стаў у нейкага афіцэра дзеншчыком. Яны былі ў ваенным лагера «Камарышкі». У той час гэты лагер (некалькі тысячаў воінаў) займаў вёскі Камарышкі, Жарсцвянка і Парамец. З вёскі Камарышкі дзеўка Васіліна Кірмель забірала і мыла бялізну для афіцэра. Так дзеншчык і пазнаёміўся з Васілінай. Потым

Якуб трапіў да немцаў у палон. З лагера для ваеннапалонных, што быў недзе каля Ліды, ён уцёк і вярнуўся ў родную вёску. Запрог каня ў калёсы і паехаў у Камарышкі па Васіліну. Забраў яе і прывёз дамоў у Каралеўцы, выпілі сваёй сям'ёй паўлітра самагонкі – вось і ўсё вяселле. Гэта адбылося яшчэ пры нямецкай акупацыі ў 1917 ці 1918 годзе. Той Васіліне пашчасціла: выгадала траіх дачок – Марыю, Кацю, Веру, і двух сыноў – Колю і Валодзю. Васіліна была жанчынай ласкавай, спагадлівай, шчырай, многім дапамагала. Яна пражыла 96 гадоў. На яе помніку напісана: «Васіліна Міхайлаўна Занкавіч, 07.04.1899 – 07.12.1995». На

Год 1914-ы: ПОГЛЯД з 2014-га

помніку яе мужа чытаецца такі запіс: «Яков Гаврилов Занкович, 1888 – 15.05.1952». Васіліне давялося 43 гады быць удавой і чакаць хоць нейкай вестачкі ад дачкі Мані, якую ў гады нацысцкай акупацыі вывезлі ў Нямеччыну, адкуль яна ў 1945 годзе выехала на працу ў Аўстралію. Меншая дачка Васіліны Вера Якубаўна Рогач (1925 – 2013) славилася лепшай даяркай у калгасе імя Сталіна і ў 1955 годзе стала лаўрэатам ВДНГ СССР. Яна тады ў складзе вілейскай дэлегацыі ездзіла на Выстаўку дасягненняў народнай гаспадаркі ў Маскву.

У гэтай вёсцы вырас знаны краязнавец Анатоль Валянцінавіч Рогач (пляменнік Веры Рогач). Яго бацька Валянцін Якубавіч Рогач (1920 – 1976) пасля вайны служыў ахоўнікам у вілейскай турме, а маці Кацярына Якубаўна Рогач (Занкавіч, 1922 – 1971) працавала паляводам у калгасе. Яна была выпадкова параненая на працы ў калгаснай ферме, і ўрачам не ўдалося яе ўратаваць нават у Мінску. Кацярына і Валянцін Рогачы выгадалі двух сыноў: Анатоля (1947 г. нар.) і Васіля (1951 г. нар.). Анатолю ўдалося атрымаць сярэднюю адукацыю, а пасля закончыць Беларуска інстытут механізацыі сельскай гаспадаркі. Ён прайшоў пасады ад электрыка да начальніка Вілейскіх раённых электрасетак. На апошняй пасады ён адпрацаваў блізу 21 года. На жаль, раптоўна памёр некалькі гадоў таму.

Васіліна Занкавіч (Кірмель) была блізкай раднёй Соф'і Барыс (Варановіч), маці аўтара гэтых радкоў. Соня Васіліну называла цёткай, бо яе маці Пелагея Кірмель была з вёскі

Камарышкі, з аднаго роду. Я лічыў, што Васіліна і Пелагея былі родныя сёстры. Аднак Анатоль Рогач, паводле нейкіх дакументаў, пераносіў радство да стрыечных сясцёр. Але якое б яно ні было, лепшай цёткі і бліжэйшай радні, чым Васіліна, у маёй маці не было. І яшчэ адна дэталю, пра якую я нават гаварыў А. Рогачу. У апошнія гады жыцця ён знешне стаў вельмі напамінаць майго дзядзьку Івана Варановіча. Для таго Івана Васіліна таксама была цёткай. Такім чынам, аб нашым радстве сведчаць нават фотаздымкі і манера выступання ў друку. Нават хваробу ў канцы веку атрымалі адну і тую ж – цукровы дыябет.

Сымон БАРЫС

Бронекацыяры «Муллінз» рачной флатыліі асаблівага прызначэння

Вера Рогач

Пазіцыі 49-га сапёрнага батальёна каля в. Войстам (1916 г.)

Вялікая Айчынная вайна ўвайшла ў гісторыю беларускага народа як небывалы па жорсткасці, трагізме і гераізме перыяд барацьбы. Яна закрала кожную беларускую сям'ю, кожнага чалавека, незалежна ад полу і ўзросту. Ваенная праблема тыка не губляе сваёй актуальнасці, тым больш што шэраг праблемаў і аспектаў гісторыі Беларусі 1941 – 1945 гг. застаюцца недастаткова распрацаванымі і вывучанымі.

Даследаванне становішча дзяцей ва ўмовах фашысцкай агрэсіі з'яўляецца актуальным, паколькі з тэрыторыі Беларусі паспелі вывезці ў тыл каля 15 % дзяцей да 16 гадоў. Аналіз асноўных напрамкаў дзейнасці фашыстаў у дачыненні да маладога пакалення сведчыць пра наяўнасць спецыяльнай праграмы анямечвання славянскіх, у тым ліку беларускіх, дзяцей як на акупаваных землях, так і ў Германіі. Выкарыстанне гітлераўцамі спецыяльнага тэрміна – «бандэн кіндэр» падкрэслівае існаванне для акупантаў дадатковай праблемы ў выглядзе маладога пакалення, што патрабавала правядзення спецыяльнай палітыкі, якая рэгламентавала б розныя сферы яго жыцця.

ПАЛІТЫКА АКУПАЦЫЙНЫХ УЛАДАЎ У ДАЧЫНЕННІ ДА ДЗІЦЯЧАГА НАСЕЛЬНІЦТВА БЕЛАРУСІ

(1941 – 1944)

Нацысцкая мэтанакіраваная палітыка анямечвання і генацыду маладога пакалення была накіраваная на дасягненне наступных мэтаў: не дапусціць ваеннага ўзмацнення суперніка, «воспрепятствовать развитию его биологической силы в будущем»; прыцягнуць на свой бок як мага больш падлеткаў і моладзі, каб выкарыстаць іх у якасці надзейнай апоры на каланізаваных тэрыторыях; набіраць з ліку дзяцей танную рабочую сілу як для працы на месцы, так і ў Германіі; садзейнічаць забыццю нацыянальных каранёў, ператварэнню дзяцей у паслухмяных рабоў праз правядзенне палітыкі германізацыі; падтрымліваць высокую смяротнасць сярод насельніцтва, у тым ліку і дзяцей, спрыяць зніжэнню нараджальнасці; выкарыстаць стоўваць дзяцей як донараў для нямецкіх салдатаў, кроў якіх не магла «сапсаваць» арыўскую.

Такія дакументы нацысцкай Германіі, як план «Ост», «Зялёная папка», «Карычневая папка», дырэктывы па «асобай кампетэнцыі СС», распрацаваныя Г. Гімлерам, уяўлялі сабой праграму патапнай эксплуатацыі, каланізацыі і германізацыі тэрыторыі СССР. Прадугледжвалася, што насельніцтва будзе падвергнутае адбору: выберуць найбольш прыгодных ў расавым плане, якіх затым асімілююць пераселеныя з Германіі этнічныя немцы. Астатніх чакала смерць або ператварэнне ў паслухмяных рабоў. У 1946 г. на Нюрнбергскім працэсе, дзе былі асуджаныя галоўныя нямецка-фашысцкія злачынцы, было дадзенае азначэнне паняццю «германізацыя» (анямечванне), што з'яўлялася часткай той палітыкі, якую праводзілі гітлераўцы на захопленых тэрыторыях: «Германізацыя, или онемечивание, означает уничтожение национального характера захваченных территорий и

искоренение всех элементов, которые не примут нацистской идеологии».

Першыя месяцы вайны паказалі адсутнасць канкрэтна акрэсленых мерапрыемстваў па германізацыі маладога пакалення на тэрыторыі Беларусі. Дзейнасць нямецкіх войскаў і загады кіраўніцтва былі накіраваныя на масавае знішчэнне грамадзянскага насельніцтва, падаўленне супраціву, поўнае падпарадкаванне захопленых зямель. У цяжкім становішчы апынуліся выхаванцы дзіцячых устаноў, якія ніхто не збіраўся забяспечваць. М. Кузняцоў, які сустрэў вайну ў піянерскім летніку, што хутка быў ператвораны ў дзіцячы дом, успамінаў: «Жизнь впроголодь уже с первых недель оккупации побуждала детей к поискам съестного на стороне».

Жорсткасць акупацыйнай палітыкі адчулі на сабе і яўрэйскія дзеці. Разам з дарослымі яны накіроўваліся для пастаяннага пражывання на тэрыторыю гета. Яўрэйскія дзеці, што знаходзіліся ў дзіцячых установах, ізалявалі ад астатніх. Так зрабілі восенню 1941 г. з выхаванцамі Дамачаўскага дзетдома: 15 дзяцей-яўрэяў ва ўзросце ад 2 да 12 гадоў «были изъяты из детского дома и помещены в гетто, а затем 14 из них расстреляны, и только Ковалеровой Оле 12 лет удалось спастись бегством». Дзеці-яўрэі ўспрымаліся гітлераўцамі як «непрадуктыўныя асобы» (у адрозненне ад дарослай часткі, што была паспяхова задзейнічаная на прымусовых работах), якіх прыходзілася яшчэ і карміць. Таму яны, асабліва дзеці-сіроты, становіліся аб'ектам знішчальнай палітыкі. Так, на тэрыторыі Мінскага гета ў красавіку 1943 г. у час аднаго з паграмаў быў цалкам знішчаны дзіцячы дом на Заслаўскай вуліцы.

Зусім іншай была палітыка германскіх уладаў у адносінах да фольксдойчэ і іх дзя-

цей, асобаў нямецкай нацыянальнасці, што жылі на тэрыторыі СССР, у тым ліку і ў Беларусі, яшчэ да вайны. Улады адразу адмежавалі гэтую этнічную групу ад астатняга насельніцтва. Пасля праверкі, наколькі яны адпавядаюць «сапраўдным арыўцам», у залежнасці ад «чысціні крыві», забяспечвалі іх пасадамі ў сістэме кіравання. У параўнанні з астатнім насельніцтвам фольксдойчэ карысталіся шэрагам перавагаў: яны атрымлівалі дадатковы паёк, большую зарплату, займалі кіруючыя пасады. Для іх дзяцей адкрывалі спецыяльныя школы, сярод якіх узорнай лічылася школа «Адолфа Гітлера» ў Смалявічах, дзе навучалася 30 дзяцей.

Улічваючы цікавасць вайсковага кіраўніцтва да працы школы, хутчэй за ўсё дзеці планавалася выкарыстаць як асабліва палітычна надзейных пры асваенні захопленых тэрыторыяў. Адкрыццё школы для фольксдойчэ з'яўлялася першацарговай справай. Так, у 1942 – 1943 гг. працавалі школы ў Мінску, Драздах, Смалявічах, Малым Залуччы, Гародні з агульнай колькасцю 150 вучняў. Нацыянальны дэкрэт аб працы абараняў дзеці-фольксдойчэ, якім не споўнілася 18 гадоў, ад выкарыстання на працы.

Асобныя пастановы нацысцкага кіраўніцтва рэгулявалі сферу дзетанараджэння і аховы дзяцінства. Асноўныя палажэнні выцякалі з прынцыпу пра непаўнацэннасць славянскіх народаў СССР. У дакуменце «Заўвагі і прапановы Усходняга міністэрства па Генеральным плане «Ост» гаварылася, што адным са шляхоў падрыўу біялагічнай моцы народа ёсць давадзненне нараджальнасці рускіх да больш нізкага ўзроўню, чым у немцаў. Для дасягнення гэтага прапанавалася «не допускать борьбы за снижение смертности младенцев, не разрешать обучение матерей по ух-

ду за грудными детьми и профилактическим мерам против детских болезней. ... Не оказывать никакой поддержки детским садам и другим подобным учреждениям». Германскі гісторык Х. Герлах зрабіў падлікі стратаў сярод дзяцей да 14 гадоў у раёне Барысаў – Орша – Магілёў, якія складалі 51 %. За 1941 – 1947 гг. на тэрыторыі Беларусі не нарадзілася каля 800 000 дзяцей. Па падліках савецкіх навукоўцаў, у гады вайны «неданарадзілася» прыкладна 35 % дзяцей.

Захоп вялікай колькасці дзяцей пры барацьбе з партызанамі адпавядаў вырашэнню пытанняў рабочай сілы, навучання дыверсантаў, мэтам германізацыі. 6 студзеня 1943 г. Г. Гімлер падпісаў загад «Об обращении с бандитскими детьми», які рэгламентаванаў адбор «расово полноценных подростков мужского и женского пола» для адпраўкі іх са зборных лагераў у распараджэнне гаспадарчых прадпрыемстваў Германіі ў якасці вучняў. Сістэма працоўнага навучання і перавыхавання была жорсткай і прадугледжвала «послушание, прилежание, безусловное подчинение и честность по от-

ношению к немецким господам». Дзеці, адарваныя ад сям'і, роднай зямлі, адчувалі на сабе моцнае псіхалагічнае ўздзеянне германскай прапаганды пра немагчымасць вяртання на Радзіму, перамогу Германіі ў вайне з СССР.

Пасля перамогі савецкіх войскаў на Арлоўска-Курскай дузе рэпрэсіўная палітыка гітлераўцаў дасягнула апагею жорсткасці. Для «дзяцей бандытаў» (гэта значыць дзяцей, якіх захавалі ў раёнах, дзе быў моцны партызанскі рух, ці тых, каго падазравалі ў сувязях з партызанамі і падпольшчыкамі) ужо з сярэдзіны 1943 г. у Германіі і на тэрыторыі Польшчы меліся лагеры для перавыхавання, у прыватнасці, у Канстантынуве, Любліне (за апошні адказваў обер-групэнфюрар СС Польшы). Фон Вах (упаўнаважаны па барацьбе з партызанамі) з сярэдзіны 1943 г. патрабаваў штотдзённых паведамленняў пра колькасць дзяцей 2–10-гадовага ўзросту, захопленых у час карных экспедыцыяў. Старэйшыя дзеці разглядаліся фашыстамі ў першую чаргу як працоўная сіла і выкарыстоўваліся на прымусовых работах.

Летам 1944 г. вываз дзяцей за межы Беларусі набыў характар выкрадання. Па прызнанні нямецкіх злачынцаў, зробленых у час правядзення судавага працэсу ў Мінску ў студзені 1946 г., накірункаў вывазу дзяцей ад 8 да 15 гадоў было некалькі: праз Бабруйскі дзіцячы лагер (500 падлеткаў з г. Петрыкаў, 60 – з в. Макарычы), праз лагер на тэрыторыі вучэбнай гаспадаркі «Чырвоны Бераг» Жлобінскага раёна (1 990 чалавек са Жлобінскага, Добруйскага, Рагачоўскага, Стрэшынскага раёнаў), праз лагер у в. Дваранінавічы за 7 км ад Бабруйска (каля 2 000). Такім чынам, палітыка гітлераўскіх уладаў прывяла да таго, што за 1941 – 1944 гг. на тэрыторыі Беларусі загінула больш за 166 000 непаўналетніх, а сіротамі засталіся больш за 138 000 чалавек, 60 % з якіх дзеці загінулых чырвонаармейцаў і партызанаў.

*Вераніка БЕЗДЗЕЛЬ,
выкладчыца Віцебскага дзяржаўнага тэхналагічнага ўніверсітэта*

(Паводле матэрыялаў навукова-практычнай канферэнцыі «Победа – одна на всех». Віцебск, 2014)

У афармленні скарыстаны фотаздымак 1944 года з в. Лаватка (Віцебскі раён)

Царкоўнае краязнаўства

Антушоўскі касцёл

У пачатку XX ст. на тэрыторыі Рагачоўскага раёна працаваў Антушоўскі касцёл, да 1933 г. служыў у ім ксёндз Казімір Мустэйкіс.

Вёска Антушы ўзнікла прыкладна ў XVI ст., калі Беларусь была ў складзе Рэчы Паспалітай. Кароль узнагародзіў воіна Андрэя Антушэвіча за храбрасць і мужнасць у бітвах шляхецкім тытулам і надзелам зямлі. Прайшло больш за два стагоддзі, і з нашчадкаў Андрэя ўтварылася вялікая вёска на беразе ракі Добасна. Калі пачалося паўстанне пад кіраўніцтвам Тадэвуша Касцюшкі (1794 – 1795), то гэтая вёска прымкнула да яго. Паўстанне, як вядома, было падаўленае, усіх жыхароў выслаілі ў Сібір, вёску спалілі і забаранілі на гэтым месцы сяліцца.

Жаўнераў, якія прымалі ўдзел у падаўленні паўстання, царскі ўрад вырашыў узнагародзіць. Іх вызвалілі ад воінскай службы, далі надзелы зямлі. За казённы кошт пабудавалі ўсім хаты, праваслаўную царкву і школу. Вёска існуе і цяпер, толькі ў 1990-х гг. знікла ад старасці і непатрэбнасці школа і разбурылася царква...

У 1848 г. тут заклалі касцёл Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі. Узнікае пытанне, чаму менавіта тут пачаў будавацца касцёл, тут, у невялікай вёсачцы, калі побач ёсць даволі вялікія паселішчы. Дакладных звестак пра гэта няма. Але хутчэй за ўсё, было так: у той час вёскай Чырвоны Бераг валодаў вядомы ў Беларусі і вельмі багаты (меў 92 маёнткі па ўсім свеце, нават у Канадзе) магнат Паклеўскі. Хадзілі чуткі, што яго стрыечны брат актыўна ўдзельнічаў у паўстанні 1794 – 1795 гг. і быў забіты. Не выключана, што і сам Паклеўскі спачуваў паўстанцам. Таму, мусіць, ён і вырашыў узвесці своеасаблівы помнік у той загінутай

вёсцы ўсім, хто змагаўся за волю. Сімвалічна і тое, што Антушоўскі касцёл узвышаўся якраз насупраць

Касцёл у в. Антушы. Фота з кнігі А. Патапава «Вытокі. Станаўленне Праваслаўя і іншых рэлігійных абшчын на Рагачоўшчыне-3», 2012 г.

праць той царскаслабаской царквы, а яго званы і арган магутна гучалі на ўсю акругу, нібы абвяшчалі – не знікла памяць аб загінутых, не знікла каталіцкая вера.

Касцёл быў драўляны, але пабудаваны надзейна і прастаяў бы яшчэ не адно стагоддзе, збіраючы на набажэнства ўсіх католікаў акругі. А 15 жніўня, у свята Унебаўзяцця Найсвяцейшай Панны Марыі, тут праходзіла святочная імша, на якую з'язджаліся людзі і з суседніх парафіяў. Ладзіўся кірмаш, дзе бойка гандлявалі ўсялякімі прысмакамі, гучала музыка. Праходзіў фэст, пра які людзі згадваюць і цяпер.

Але насталі часы Савецкай улады, пачалося ганенне на рэлігію.

У 1923 г. у апошняга антушоўскага ксян-

навучання, адгарадзіўшы яе ад касцёла высокім плотам. Ксёндз пасяліўся ў вёсцы на кватэры, касцёл па-ранейшаму дзейнічаў.

Але ўжо стаяў на парозе трагічны і жудасны 1929 год, пачаліся арышты, з вёскі забралі 31 чалавека. Гэлю Антушэвіч арыштавалі толькі за тое, што ў яе на кватэры жыў ксёндз Мустэйкіс. Усе яны былі аб'яўленыя «ворагамі народа».

Хутка ў людзей адабралі і апошнюю надзею. Побач з касцёлам школа, і малеча ў час набажэнства на перапынку, а то і з уроку, крадучыся, цераз агароджу, уцякала да матак і бабуляў у касцёл, каб памаліцца хоць трохі за сваіх бацькоў і сваю сіроцкую долю. Улады вы-

Векселі пач. XX ст., в. Антушы

рашылі пакласці гэтаму канец, але зрабілі гэта «законна». Увесну 1934 г., у канцы навучальнага года, быў аб'яўлены агульны бацькоўскі сход. Школа старанна рыхтавалася да яго. Бацькі на сход прыйшлі дружна. А напрыканцы бацькоў запрашалі распісацца ў паперы, што яны, маўляў, прысутнічалі на сходзе.

Людзі без аніякай трывогі паставілі свае подпісы. Дырэктарам школы быў Ян Адамовіч. А праз нейкі час прыехалі гарадскія ўлады знішчаць касцёл. Узрушаным людзям, якія збегліся бараніць яго, аб'явілі, што гэта робіцца па просьбе саміх жа вяс-

.....
Будынку яшчэ добра пашанцавала, таму што ў тыя ліхія гады ён меў прыстойнае прызначэнне: дзіцячы дом, бальніца, школа. Дзякаваць Богу, не зрабілі з яго які склад альбо стайню
.....

коўцаў, і паказалі тую самую паперку, дзе стаялі іхнія подпісы. Толькі загаловак у гэтай паперы быў не аб тым, што яны прысутнічалі на сходзе, а аб тым, што яны просяць закрыць касцёл, таму што трэба павялічыць школу. Як ні галасілі, што ні прасілі – усё было марна. Разбурылі званіцу, паскідалі крыжы, спалілі ў вялікім вогнішчы абразы і харугвы, з аргана дзецям загадалі рабіць шпакоўні. З касцёла зрабілі школу.

У гады Вялікай Айчыннай вайны вернікі як маглі адраділі касцёл, і ён зноў пачаў дзейнічаць. Ксёндз наезджаў з Бабруйска толькі ў святочныя дні. У 1946 г. з касцёла зноў зрабілі савец-

тыя ліхія гады ён меў прыстойнае прызначэнне: дзіцячы дом, бальніца, школа. Дзякаваць Богу, не зрабілі з яго які склад альбо стайню. Аднак, як толькі бальніца пераехала ў Побалава, прыйшлі апошнія дні яго існавання. Улады махнулі на яго рукой і адмовіліся, хаця ўсім добра было вядома, што гэты будынак з'яўляецца архітэктурным помнікам. Але для яго захавання не было зроблена нічога. І пачаўся вялікі

разгром. Бурылі і вывозілі ўсё. Спачатку расцягнулі ўсе гаспадарчыя пабудовы, а калі засталіся толькі сцены касцёла, разбуранне спынілася на нейкі час – сцены не паддаваліся ні лому, ні кувалдзе, стаялі непарушна. І, што дзіўна, касцёл быў зроблены без аніводнага жалезнага цвіка, толькі дрэва. А бярвенні так падагнаныя, так адштукаваныя, што паміж імі нельга было прасунуць нават вострае лязо нажа.

Перапынак быў кароткі, падагналі трактар, зачэпілі трасамі... Гінуў касцёл як жывая істота. Такі скрыгат стаяў, нібы цяжкі стогн. Людзі, якія бачылі гэта і чулі, казалі: адчуванне было такое, што касцёл плакаў. Плакалі і людзі разам з ім.

Але тым, хто бурыў, было, відаць, не страшна. Кажуць, пабудавалі з касцёла два дамы ў Жлобіне. Цікава, як ім жывецца ў тых сценах? Антушоўцы ў гэтым пагроме ўдзелу не бралі. Яны з вялікім сумам і болям, але моўчкі развіталіся са сваім касцёлам. Маўчалі, бо з уладай спрачацца іх адвучылі назаўсёды. Знік касцёл, і толькі вялікі ксяндзовы сад і алея з векавых дрэваў нейкі час трымаліся, а цяпер і іх няма. Касцёл за стагоддзе ўсё ж выканаў сваё прызначэнне. Ён паднімаў з каленяў палых духам, усяляў надзею ў часы адчаю і распачы, дапамог людзям выстаяць у суровыя гадзіны, не забыць свайго веравызнання і дачакацца тых часоў, калі можна адкрыта і сваё дзіця ахрысціць, і Богу памаліцца, і не баяцца называцца католікамі.

Сабраў
і працаваў успаміны
Іван БАРАНОВІЧ

Калекцыянерам, і не толькі

**Горад Рагнеды
ды Ізяслава**

Серыя «Гарады Беларусі» папоўнілася. Марка № 1032 прысвечаная старадаўняму Заслаўю. На ёй змешчаны герб і два помнікі архітэктуры – Свята-Праабражэнская царква (канец XVI – пачатак XVII ст.) і касцёл Нараджэння Найсвятой Дзевы Марыі (1779 г.).

Намаляваў мініяцюру Яўген Бядонік; яе памер 52 x 29,6 мм, наклад 54 тысячы асобнікаў. У дзень выхаду ў абарачэнне ў аддзяленні

паштовай сувязі № 1 г. Заслаўя праводзілася спецгашэнне на канверце «Першы дзень» (іх намаляваў Я. Бядонік).

Нагадаем, што горад заснаваны ў канцы X ст. Назва паходзіць ад імя сына палачанкі

Рагнеды, жонкі кіеўскага князя Уладзіміра – Ізяслава. У «Аповесці аб мінулых гадах» згадваецца пад 1127 г. У горадзе захаваліся, апроч названых помнікаў, гарадзішча «Замэчак» (X–XI стст., летапісны Ізяслаўль), гарадзішча «Вал» (XI–XVII стст.), флігель палаца Пшаздзецкіх (канец XVIII ст.), а таксама курганны некропаль (X–XII стст.), размешчаны ў межах горада і яго ваколіцах.

Выказваем шчырую падзяку за дапамогу ў падрыхтоўцы матэрыялаў рубрыкі супрацоўнікам выдавецкага цэнтру «Марка» РУП «Белпошта»

«З-за вугла вылазіць Рудзька...»

Уздоўж

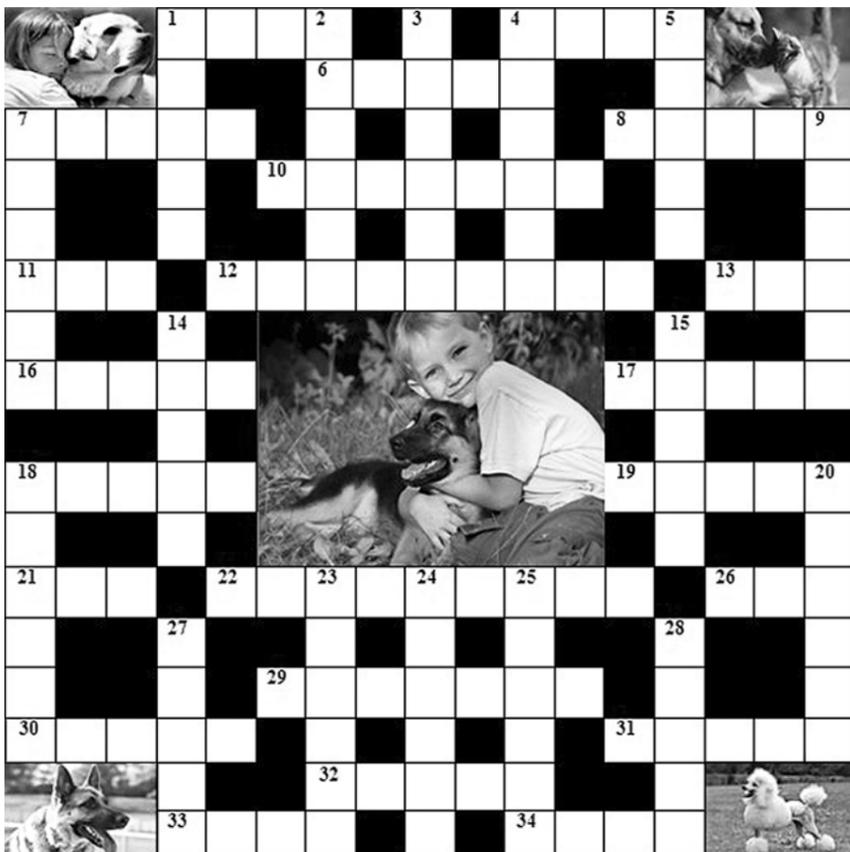
1. Сабака на таго не брэша, чый ... есць (прык.).
4. «Сабака чалавеку – ... // Што яно так – даведзена вякамі». З байкі У. Корбана «Балонка і павага». 6. Тое, што і летапіс. 7. Галоўная дзеючая асоба многіх літаратурных твораў; ім з'яўляецца сабака: А. Чэхаў «Каштанка», І. Тургенеў «Муму», А. Купрын «Белы пудзель», Д. Лондан «Белы клык», Г. Траепольскі «Белы Бім Чорнае Вуха» і інш. 8. Мінерал, разнавіднасць агату. 10. Тое, што ўстаўлена. 11. Сабака здох, дык хай ... брэша (прык.). Той, хто вартуе што-небудзь; паводле падання, ... для чалавека Бог зрабіў сабаку. 13. «З-за вугла вылазіць Рудзька. // - ... - ... - давай брахаць. // За хвост каня кусае цюцька – // Ні адцягнуць, ні ада-

гнаць!». З байкі Якуба Коласа «Конь і сабака». 16. Скай-.... Парода адной з вартавых сабак; вядомы выпадак, калі сабака Боб гэтай пароды 14 гадоў вартаваў магілу свайго гаспадара, у Эдзінбургу (Шатландыя) ёй устаноўлены помнік. 17. Не тады сабакаў кормяць, калі на ... ехаць (прык.). 18. Афарбоўка. 19. Маленькая сучка заўсёды ... (прык.). 21. Не кладзі сабаку пальцы ў ..., бо адкусіць (прык.). 22. Спецыяліст, які працуе са службовым сабакам; ... лічыцца сабака пароды сенбернар, якую некалі вывелі манахі ў Швейцарскіх Альпах. 26. На сваім падвор'і і сабака ... (прык.). 29. Калі хочаш жыць як сабака, а памерці як ... – жаніся, калі хочаш жыць як ..., а памерці як сабака – не жаніся (прык.). 30. Па гаспадары і сабаку ... (прык.). 31. І сабака ласка-

вае ... знае (прык.). 32. Верхняя частка дрэва. 33. Шатландская аўчарка. 34. З паршывага сабакі хоць шэрсці ... (прык.).

Упоперак

1. Які гаспадар, такая й работа: узяў сучку за ..., цягне за вароты (прык.). 2. Тупаморды сабака, нямецкі бульдог; выкарыстоўваецца ў службовых мэтах. 3. Чалавек сівец ад галавы, а ... ад морды (прык.). 4. Памочнік святара ў час царкоўнай службы. 5. Парода паляўнічых сабак. 7. Моцны, раскацісты шум. 9. ... і Гаўры. Мянускі любімых сабак князя Бая, міфічнага першанасельніка Беларусі, па слядах якіх, паводле падання, пацяклі рэкі Дняпро і Дзвіна. 14. Стары сабака на ... не брэша (прык.). 15. «На ... – сякерку, // Саначкі – у руку, // Хлеба ўзяў кусочак. // – Цюцькік, – свіснуў Жуку». З верша Якуба Коласа «На рэчцы зімой». 18. Буйны шрот для паляўнічага ружжа. 20. Тое, што і яснасць. 23. Тоўстыя бліны. Іх дзяўчаты раскладалі на парозе; лічылася, чыю першую ... сабака ўхопіць, тая дзяўчына хутчэй выйдзе замуж. 24. Саломея ў снапах пасля няпоўнага ручнога абмалоту (саст.). 25. Тое, што і пажыва (разм.). 27. «Ой, які прыгожы мой // ..., што завецца Бой». З верша С. Новіка-Пеюна «Бой». 28. Не вялік ..., ды ўсё ж такі птушка (прык.).

Склаў
Лявон
ЦЕЛЕШ

Святлана АДАМОВІЧ

(Працяг. Пачатак у № 46)

Прыстані

Зімой на Нёмане народ адпачываў. Старажылы памятаюць Нёман, які звінеў песнямі. А што мы маем зараз? Згарэлі ў ліхалецці вайны прыстані, прапалі лодкі. Заціх, змарнеў наш бацька Нёман, не чуваць ні музыкі, ні песень. Засталася толькі адно свята Купалле. І потым зноў цячэ сіратліва наш Нёман...

У нашых Стоўбцах ў канцы 20-х і пачатку 30-х гадоў на беразе Нёмана будаваліся прыстані. На правым беразе Нёмана каля чыгуначнага моста была пабудаваная драўляная прыстань чыгуначнікаў. На левым беразе каля драўлянага моста – вайсковая прыстань з цэгля; па другі бок моста – паліцэйская прыстань і далей двухпавярховая гарадская прыстань. На ўсіх прыстанях былі буфеты, залы-чытальні, зала для танцаў і іншых мерапрыемстваў. На кожнай былі адна ці дзве мясцовыя байдаркі для водных прагулак па Нёмане.

У святочныя дні ўсе забавы ладзіліся на гэтых прыстанях: заўжды граў духавы аркестр, пускалі рознакаляровыя ракеты, ладзіліся латарэі, праходзілі і іншыя забаўляльныя мерапрыемствы. Не толькі моладзь, але і пажылыя людзі пасля працоўнага дня ішлі да Нёмана, каб адпачыць і пабавіць час. На беразе ставілася многа столікаў з крэсламі, каб можна было пасядзець, замовіць што-небудзь смачнае. А ў народныя святы праводзіліся і паказальныя мерапрыемствы.

З успамінаў Аркадзя Уладзіміравіча Змачынскага: «Шмат святаў і гульняў праводзілася на Нёмане. На прыстанях народ адпачываў і весяліўся. Было шмат прагулачных адна- і двухмесных лодак, што называліся каякі. На гэтых прыстанях працавалі буфеты, ладзіліся забавы, разыгрывалі латарэі.

Беласнежны атынкаваны будынак на левым беразе Нёмана – гэта гарадская прыстань вайскоўцаў, пабудаваная ў другой палове 30-х гадоў. Тут ладзіліся шматлікія святы, культурныя і спартыўныя мерапрыемствы. На прыстані былі рэстаран, бібліятэка, настольны тэніс. У выхадныя і святочныя дні вакол гэтага будынка збіралася шмат народу, граў духавы аркестр. На прыстані было шмат байдарак, што давала шырокае развіццё вяслярнаму віду спорту. З берага былі пабудаваныя мосцікі для скачкоў у ваду і навучання плаванню».

Віціна – нёманскі карабель

Найбольш характэрным сродкам руху па Нёмане быў раней рачны карабель з даволі цікавай назвай – віціна. Віціна была так званым баржавага тыпу пабудовы. Плоскае днішча забяспечвала найлепшае заглыбленне на мелкаводдзі і перакатах ракі. Даволі значныя прапорцыі даўжыні да шырыні разам з завостраным носам і кармой надавалі судну большыя прагоністыя якасці, забяспечвалі лепшую хуткасць. Значны развал бартоў надаваў яму ўстойлівасці на вадзе і ёмістасці.

Сёння цяжка сказаць, калі дакладна ўпершыню віціна з'явілася на Нёмане. Тэхніка воднага транспарту ў Наднямонні дасягнула свайго асаблівага росквіту ў другой палове XVIII – сярэдзіне XIX стагоддзя.

А паколькі надзвычай спрыяльны даезд у вярхоўі Нёмана мелі на той час Стоўбцы і Новы Свержань, паблізу гэтых населеных пунктаў праходзіў легендарны «кацярынінскі тракт», то на іх і выпала доля стаць буйным асяродкам гандлю на Беларусі.

(Працяг на стар. 8)

(Працяг. Пачатак на стар. 7)

Усяго за некалькі гадоў Стаўбцоўская прыстань ператварылася ў буйны гандлёвы цэнтр і па каштоўнасці і абароце тавараў лічылася адной з першых у Мінскай губерні: сюды прывозілі тавары для адпраўкі ў гарады, што знаходзіліся ніжэй па цячэнні ракі, але найчасцей ў Коўна (Каўнас), Клайпеду, Крулявец (Калінінград), тавары з самых розных мясцінаў Беларусі, а таксама з Украіны і Расіі.

Пры прыстані існавала і верф, якая мела поўную манаполію на ўсім Нёмане на вытворчасць віцінаў (яны будаваліся толькі ў Стоўбцах і Новым Свэржаны). Штогод іх будавалася каля 30 адзінкаў.

Рачны гандаль аказваў істотны ўплыў на характар працоўнай дзейнасці жыхароў прынёманскіх вёскаў і развіццё населеных пунктаў. Страціў жа ён сваё значэнне пасля будаўніцтва ў нашай мясцовасці чыгункі. А разам з ім паступова адышлі і віціны як неад'емная частка Наднямоння ў даўнейшыя часы і адначасова старонка гісторыі нашай Стаўбцоўшчыны.

З Тапаграфічнага апісання Мінскай губерні, зробленага ў Мінску ў 1795 годзе: «Нёман арашае намесніцтва (Мінскае) і дастаўляе звыш суднаходства жыхарам гэтых месцаў велізарную колькасць рачной лоўлі.

Пачатак свой мае з лугавых месцаў ад рачных крыніцаў, якія знаходзяцца паблізу вёскі Даўгінаўкі, што ўваходзіць у Мінскі павет, і працякаючы невялікую частку яго, як і паветаў Слуцкага і Нясвіжскага, з якіх у першым спалучаючыся пры вёсцы Крывічах з ракою Лошай, складае пачатковую аснову сплаўкі ў невялікай колькасці лесу, якая праходзіць побач мястэчкаў Пясочні, Магільна, Мікалаеўшчыны, Новага Свэржана і Стоўбцаў, ад якіх да сяла Жукава Барку складае паміж гэтай і Літоўскай губерніямі мяжу...

Па гэтай рацэ за галоўную прыстань у Мінскай губерні палічыць можна з вышэй апісаных пасяленняў мястэчкі Стоўбцы і Новы Свэржань, хоць суднаходства ў поўную ваду прасціраецца мяжа вышэй, ад іх адпраўленне бывае на судах, якія завуцца віцінамі і шугалеямі, рознага віду тавараў...».

Берагавая вярта Нёмана

Асабовы склад ваенізаванай аховы ў Стоўбцах размяшчаўся ў двухпавярховым доме па сучаснай вуліцы Першамайскай (сёння пераабсталяваны пад жылло).

У ліпені 1955 года начальнікам каманды прызначылі Аляксея Васільевіча Серабракова (на жаль, ён памёр ужо), і вось што ён прыгадваў: «У склад каманды ўваходзіла 17 чалавек. Наша задача была ахоўваць мост праз Нёман на дарозе ў бок вёскі Дразды. На ўзбраенні ў нас былі вінтоўкі, аўтаматы, наганы. Аб'ект ахоўвалі круглыя суткі, змену караулаў праводзілі праз кожныя чатыры гадзіны. На мосце былі чатыры блокпасты. У распараджэнні былі чатыры вартавыя сабакі. Адзенне было табельнае: кажух, валёнкі на зіму, выдавалася паліто, фуражка, шкарпэткі, боты і анучы. Забяспечвалі ўсім неабходным.

Прыстань, першапачаткова паліцэйская

(Заканчэнне будзе)

Адказы на крыжаванку, змешчаную ў № 46

Уздоўж: 1. Кунтуш. 4. Пук. 6. Цвяток. 9. Ага! 10. Персіярня. 11. Тон. 12. Рапа. 14. Акцыя. 15. «Ткач». 19. Талія. 20. Навой. 21. Сукно. 22. Калос. 24. Уток. 25. Асобы. 28. Арфа. 31. Бал. 33. Ваўкалака. 34. Печ. 35. Туніка. 36. Аса. 37. Бекеша.

Упоперак: 1. Калаўрот. 2. Нота. 3. Шавец. 4. Паясок. 5. Каляды. 6. Цёмна. 7. Тост. 8. Казначэй. 13. Палатно. 16. Кавалер. 17. Вянок. 18. Знакі. 21. Службіст. 23. Спадчына. 26. Сукала. 27. Быліна. 29. Марка. 30. Скарб. 32. Ліён. 34. Поле.

Нечаканая сустрэча

Асіповічы – невялікі гарадок, але ж і ў ім ёсць асобныя раёны са сваёй гісторыяй, географіяй, спецыфікай.

Самым значным з мікрараёнаў з'яўляецца так званы «Бам». Першыя пяціпавярхоўкі – інтэрнат рабочых-аўтаагрэгатчыкаў і жылы дом – з'явіліся тут, на балаціне і пясчанай пушчы, у другой палове 1970-х. Паблізу прайшла траса магістральнага газаводу. Тады па ўсёй савецкай краіне грымеў «вялікі» БАМ, чыгунка на Далёкім Усходзе. І ва ўяўленні людзей гэтыя новабудовы звязаліся: там – вялікі БАМ, а ў нас – свой, маленькі, але ж для нас ён таксама вялікі і вельмі важны.

Цяпер у асіповіцкім Баме з ранку і да паўночы віруе натоўп людзей. Ёсць тут і тры храмы каталіцкай і праваслаўнай канфесіяў, стаяць і храмы гандлю – аддзяленні вядомых у краіне гандлёвых сетак. Тут і стадыёны, і школы, і вялікая паліклініка...

Але ж навокал – паранейшаму лес, пустыя, парк, вялікія, не знішчаныя і ў наш час, нягледзячы на ўсе намаганні, бярозавыя прысады. А там – сваё жыццё. Шмат разнастайных грызуноў, жабы, вожыкі, яшчаркі, шматлікая птушыная драбязя. Але ж ёсць і рэдкія віды. Аўтар на ўласныя вочы бычыў, напрыклад, і саву, і кажаноў.

З птушкай, што на фота, аўтар сустрэўся выпадкова, ідучы дадому з крамы. Гэта, хутчэй за ўсё, чорны каршун (другая назва «шуляк»). Даволі вялікая драпежная птушка, размах крылаў каля метра. Спіна – цёмна-карычневая, брушка – святлейшая. У літаратуры пішуць, што гэтыя драпежнікі не надта любяць махаць крыламі, аддаючы перавагу лунаючаму палёту з рэзкімі падзеннямі на здабычу. Адпаведна, і мускулатура ў каршуна не так добра развітая, як у сокала, ці, напрыклад, у ястраба, і дзюба не вельмі моцная. Таму ён і лягчэйшы за сваіх бліжэйшых суродзічаў. Затое каршун не вельмі баіцца людзей, ужо тысячы гадоў жыве каля паселішчаў, корміцца адкідамі ці

крадзе куранятаў з двара. Адсюль, вядома, і назва «шуляк» – сядзіць на шуде, выглядае, што ўкрасці. Але разам з куранятамі ён знішчае і мышэй, пацукоў, варагуе з вараонамі, таму яго нельга называць на 100% шкоднікам.

Птушка на фота ў цэлым адпавядае апісанню каршуна ў літаратуры: яна вялікая, але ж лёгкая, з кароткай дзюбай. Яшчэ адна важная акалічнасць – «ластаўчын хвост», які мае два выступы па канцах. Лапы моцныя, але не закрытыя пер'ем, як у арлоў, яшчэ адных суродзічаў.

А вось чаму на дзюбе няма жоўтых плямаў, характэрных для драпежнікаў, – аўтар не ведае.

Юрый КЛЕВАНЕЦ,
г. Асіповічы

Каб хата была з краю ад пажару

Значную частку свайго жыцця мы знаходзімся ў хаце, кватэры, на лецішчы і лічым, што гэта самыя бяспечныя месцы, дзе нам нішто не пагражае. Аднак большая частка пажараў, пад час якіх гінуць людзі, адбываецца менавіта ва ўласных дамах.

Згодна з статыстыкай Міністэрства па надзвычайных сітуацыях, найбольш людзей гіне з-за неасцярожнага абыходжання з агнём (83% ад агуль-

най колькасці ахвяраў). Звычайна пра такія пажары паведамляюць суседзі альбо выпадковыя мінакі, калі выратаваць пацярпелых ужо амаль немагчыма. Часцей за ўсё такія няшчасці адбываюцца ўначы, калі ў сне людзі атручваюцца чадным газам. Будзьце асцярожныя і выконвайце правілы пажарнай бяспекі!

Вера БУДЗІНАВІЧУС,
інспектар ЦРАНС г. Мінска

Малая краязнаўчая энцыклапедыя

(Пачатак у № 1 за 2003 год)

НАРОДНАЯ МЕТЭАРАЛОГІЯ – адна з важных старажытных галінаў народных ведаў пра магчымае надвор'е ў бліжэйшыя ці больш аддалены час. Выкліканая неабходнасцю арыентавацца ў зменах стану прыроды для аптымальнага вядзення гаспадаркі, асабліва земляробства.

Народныя прадказанні надвор'я засноўваліся на шматвяковым сялянскім досведзе, назіральнасці, глыбокім веданні прыроды. Пад увагу браліся ўзаемасувязі атмасферных з'яваў, асаблівасці росту расліннаў, іх рэагаванне на змены метэаралагічных умоваў, фізічны стан чалавека, паводзіны звяроў, птушак, рыбаў і г.д. Адначасова ў прадказаннях надвор'я мелі месца і прымхлівыя ўяўленні чалавека, што вынікалі з фантастычных тлумачэнняў тых ці інш. прыродных фактараў.

Характэрныя асаблівасці кожнай пары года ці асобных каляндарных дзён замацаваныя ў прыкметах, што сталі прыказкамі: «Пытаецца люты, ці добра абуты», «Граміцы – паўзіміцы, дзяржы ў запасе рукавіцы», «Марац кусае за палец», «На Аляксея зіма пацеа, рыба аб лёд, саначкі аб плот», «Прышоў Пятрок – апаў лісток, прышоў Ілья – нарабіў гнілля, прышла Прачыста – усё

стала чыста». Зыходнымі ў прадказанні будучага надвор'я былі канкрэтныя дні года (часцей у якасці апорных датаў браліся значныя каляндарныя святы або перыяды). Паводле народных перакананняў, метэаралагічныя прагнозы можна рабіць не толькі на бліжэйшыя дні, але і на цэлыя поры года. Аднак дакладнасць гэтых прагнозаў была даволі невысокай. Адліга на Каляды сведчыла, што санны шлях прадоўжыцца да сярэдзіны сакавіка, вясна будзе ранняя, а лета багатае; калі на Каляды ішоў снег – вясна чакалася худая; на Новы год снег падаў з самага ранку – уся зіма павінна быць снежная, а лета пагоднае; у першы дзень года ці на Пакровы вецер дзьме з усходу – знак на гарачае і сухое лета, з поўдня – на ўмераную тэмпературу, заходні – на мокрае лета, паўночны – на халоднае з градам. У прыкметах устанаўлівалася залежнасць характараў надвор'я між асобнымі каляндарнымі днямі і перыядамі: калі перад Калядамі мароз і завіруха, то перад Вялікаднем будзе цёпла і ціха; якое надвор'е на Дабравешчанне, такое і на першы дзень Вялікадня; калі на Міхайлаў дзень прыцісне мароз, то на Міколу адпусціць; калі перад восеньскім Юр'ем многа снегу, то на веснавога Юр'я будзе трава.

(Працяг артыкула будзе)